

**4. Διάλογοι τῆς τετάρτης καὶ τελευταίας περιόδου.
Θεαίτητος, Παρμενίδης, Σοφιστής, Πολιτικός,
Φίληβος, Τίμαιος, Κριτίας, Νόμοι καὶ Ἐπιγομές.**

Ἡ τελευταία αὖτη περίοδος τῆς φιλοσοφίας καὶ τῆς ζωῆς τοῦ Πλάτωνος πάρουσιάζει τὴν κλίσιν πρὸς τὴν δύσιν μετὰ τὸ μεσουράνημα τῆς τρίτης περιόδου. Εἰς τοὺς διαλόγους ταύτης Ἐλαμπον αἱ ίδεαι εἰς τὸν βαθυκύανον πνευματικὸν οὐρανὸν αὐτοῦ. Εἰς τοὺς διαλόγους τῆς τετάρτης περιόδου τώρα ὑπάρχει μὲν ἀκόμη ὁ ἥλιος τῆς Πλατωνικῆς διαινοίας, τὸ φῶς ὅμως αὐτοῦ καὶ ἡ λαμπρότης ὁμοιάζουν πρὸς φῶς καὶ λαμπρότητα δύοντος ἥλιου. ‘Ο «Παρμενίδης», δ «Σοφιστής» καὶ δ «Τίμαιος» παρουσιάζουν ὅπωσδήποτε ἀκόμη ισχύουσαν ὃ ν τ ο λ ο γ ι κ ώ σ τὴν ίδειοθεωρίαν. Εἰς τὸν Παρμενίδην πραγματεύεται δ Πλάτων περὶ τοῦ ἐφαρμοσίμου ταύτης, εἰς τὸν Σοφιστήν ἡ ίδεοθεωρία λαμβάνει τελειοτέραν μορφήν, καὶ εἰς τὸν Τίμαιον ἀποτελεῖ αὐτὴ ἀφετηρίαν διὰ τὴν Πλατωνικὴν Κοσμολογίαν. Ἔν τούτοις ἡ ισχὺς τῆς ίδεοθεωρίας δὲν είναι ἡ αὐτὴ ὅπως καὶ πρότερον, εἰς τὰς οκέψεις τοῦ Πλάτωνος. Εἰς τὸν διάλογον Φίληβον δὲν γίνεται πλέον χρῆσις αὐτῆς, ὅπως θὰ ἔπρεπε νὰ περιμένῃ κανεὶς λόγῳ τοῦ ἀντικειμένου τοῦ διαλόγου τούτου, καὶ εἰς τὸν Θεαίτητον ἔλλείπει τούλαχιστον καὶ ἡ μνεία αὐτῆς, μόλονότι καὶ ἐνταῦθα ὑπάρχουν ἀφορμαὶ ἐφαρμογῆς τῆς ίδεοθεωρίας. Άλιτα τῆς τοιαύτης μεταβολῆς είναι πρωτίστως ἡ ἥλικια βεβαίως, διότι προϊόντος τοῦ χρόνου τὰ πτερά τῆς φαντασίας γίνονται δόλονέν ἀσθενέστερα καὶ τούς ἐνθουσιασμούς τῆς νεότητος ἀντικαθιστῷ νηφαλιότης τις ἐν συνδυασμῷ πρὸς τίνα μυστικοπάθειαν. ‘Ο, τι δ Πλάτων ἐν ἀρχῇ τῆς Πολιτείας του θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ γέροντος Κεφάλου, δὲν θὰ ἥτο ἄποπον ίσως νὰ λεχθῇ καὶ περὶ αὐτοῦ τοῦ Ιδίου, τηρουμένων ἐννοεῖται τῶν ἀναλογιῶν. Δὲν ἀποκλείεται βεβαίως καὶ ἄλλοι λόγοι, ὅπως π.χ. ἡ ἐκ Σικελίας πεῖρα καὶ δ θάνατος τοῦ Δίωνος, αἱ μεταβολαὶ τῶν συνθηκῶν εἰς τὸν πολιτικὸν βίον καὶ εἰς τὴν φιλοσοφίαν κλπ., νὰ συνετέλεσαν εἰς τὴν τοιαύτην ἐν τῷ Πλάτωνι μεταβολήν. Πάντως δμως οἱ λόγοι αὗτοὶ είναι δευτερεύοντης σημασίας. ‘Ο Πλάτων ἔβαινε πρὸς τὴν δύσιν του καὶ φυσικὸν ἥτο διὰ τοῦτο ἀπὸ δάλλης ἀπόψεως καὶ πλευρᾶς νὰ βλέπῃ τὰ πράγματα.

Εἰς τοὺς Διαλόγους τῆς περιόδου ταύτης ἀπαντῶμεν συσχέτισιν σαφῆ πρὸς ξένας φιλοσοφικάς θεωρίας, τὰς ὅποιας δ Πλάτων ποῦ μὲν ἀπορρίπτει, ποῦ δὲ παραδέχεται καὶ ἀναγνω-

ρίζει, ή διαμορφώνει. Κατά πρῶτον ἡ Ἐλεατικὴ φιλοσοφία σοφίας παρουσιάζει σπουδαίαν ἐπίδρασιν εἰς τὴν Ἰδεοθεωρίαν διὰ τῶν Διαλόγων Παρμενίδου, Σοφιστοῦ καὶ Πολιτικοῦ. Ἡ σημασία τῆς Διαλεκτικῆς διὰ τὴν Σχολὴν τοῦ Παρμενίδου φανερώνεται καὶ εἰς τοὺς περισσοτέρους Πλατωνικούς διαλόγους τῆς περιόδου ταύτης, μὲ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν σχέσιν τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸ πολύ, διὰ τὴν διαίρεσιν καὶ διακλήρωσιν, διὰ τὴν ἀνάλυσιν καὶ σύνθεσιν, διὰ τὸν σχηματισμὸν ἔννοιας καὶ κατηγορήματος. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον καλλιεργεῖται μᾶλλον ἡ πλευρὰ τῆς λογικῆς τῆς Ἰδεοθεωρίας καὶ παραμελεῖται ἡ ὄντολογικὴ ταύτης ἀποψίς. Ἐτέραν ἐπίδρασιν μὲ συνεπείας διὰ τὴν Ἰδεοθεωρίαν, ἀσκεῖ ὁ Πυθαγόρισμός της. Ἡδη εἰς τὸν διάλογον Γοργίαν καὶ εἰς ὅλους προγενεστέρους διαλόγους εἴδομεν τὴν ἐπίδρασιν τούτου εἰς τὸν Πλάτωνα. Τώρα δῆμος ἀπὸ τοῦ διαλόγου Φιλήβου, ἡ ἀφοσίωσις τοῦ Πλάτωνος εἰς τὸν Πυθαγορισμὸν εἶναι πολὺ μεγαλυτέρα. Αἱ μαθητικαὶ ἐπιστῆμαι καὶ ἡ Ἀστρονομία, ἀντὶ τῆς Ὀντολογικῆς Ἰδεοθεωρίας, ἀπορροφοῦν δλῶν τὴν προσοχὴν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον τοῦ Πλάτωνος. Ἡ τελευταία μάλιστα, ἐν συνδυασμῷ πρὸς γενικάς καὶ Πυθαγορικάς κοσμοθεωρίας, χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὴν λατρείαν ἀστρικῶν θεοτήτων. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον ἡ ἐπελθοῦσα μεταβολὴ φέρει εἰς ἐπαφὴν καὶ πρὸς τὴν θρησκείαν. Ἡ λατρεία τῶν ἀφηρημένων θείων ἰδεῶν ἀντικαθίσταται διὰ τῆς λατρείας συγκεκριμένων οὐρανίων ὑπάρξεων.

Ἐκ παραλλήλου πρὸς τὰ ἐπουράνια καὶ τὰ πέραν τῆς ζωῆς ἀπασχολοῦν τώρα τὸν Πλάτωνα καὶ τὰ ἐπίγεια καὶ ἐγκόσμια. Τὴν μετ’ ἐνθουσιασμοῦ πτῆσιν πρὸς τὸν «ὑπερουράνιον τόπον» ἀκολουθεῖ τώρα μελέτη καὶ ἔρευνα τῶν ἐπιγείων. Κατ’ ἀρχὴν ἡ σχέσις καὶ ἐκτίμησις τοῦ αἰσθητοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, παραμένει ὅποια ἥτο καὶ κατὰ τὴν προηγηθεῖσαν περίοδον. Ὁ αἰσθητὸς δῆμος κόσμος ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐρεύνης εἰς τοὺς διαλόγους τῆς περιόδου ταύτης, ὅπως οὐδαμοῦ εἰς διαλόγους προηγηθεισῶν περιόδων. Ὁ «Τίμαιος» παρουσιάζει ἐνασχόλησιν λεπτομερῆ εἰς τὰ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν, εἰς τὰ τῆς Ἀνθρωπολογίας καὶ τῆς Ιατρικῆς. Πρὸ πάντων δῆμων ὁ νέος πνευματικὸς προσανατολισμὸς ἐκδηλώνεται εἰς τὸν διάλογον «Πολιτικὸν» καὶ εἰς τοὺς «Νόμους», προκειμένου περὶ Πολιτείας. Ἡ εἰς τοὺς διαλόγους τούτους παρατηρουμένη ὑπόληψις πρὸς τὸ ἱστορικῶς δεδομένον, καὶ τὸ ἐνδιαφέρον διὰ τὸ ἀνθρώπινον κατορθωτόν, διακρίνονται ἀπὸ τὰ ἐν τῇ

Πολιτεία σχετικῶς ἀναφερόμενοι. Διὰ τοῦ ίδιαιτέρου τούτου χαρακτῆρος τῶν Διαλόγων τῆς τελευταίας περιόδου τοῦ Πλάτωνος ἔξηγείται τώρα πῶς ἐκ τῆς σχολῆς τούτου προήλθεν ὁ Ἀριστοτέλης καὶ ἡ φιλοσοφία αὐτοῦ. Τὸ διτὶ καὶ ὁ Ἀριστοτέλης συνετέλεσεν εἰς τὴν νέαν κατεύθυνσιν τῆς ίδεοθεωρίας δὲν ἀποκλείεται, ἀλλὰ καὶ δὲν ἀποδεικνύεται.

‘Ανάλογος πρὸς τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολὴν, εἰς τὸ φιλοσοφικὸν περιεχόμενον εἶναι καὶ ἡ μεταβολὴ εἰς τὴν ἔξωτερικὴν μορφὴν τῶν διαλόγων τῆς περιόδου ταύτης. Ὁπως τὸ βαθμηδὸν καὶ κατ’ ὅλιγον ἐπερχόμενον γῆρας ἀκολουθεῖ βαθμιαία μεταβολὴ εἰς τὸν πνευματικὸν βίον καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Πλάτωνος, οὕτω τὴν ἐν γένει μεταβολὴν ἀκολουθεῖ καὶ ἀνάλογος τοιαύτῃ εἰς τὴν ποιητικὴν καὶ λογοτεχνικὴν συγκρότησιν τῶν διαλόγων. Ὁ Θεαίτητος διὰ τῶν σκηνικῶν καὶ διὰ τῆς ὄλλης διαμορφώσεως τοῦ περιεχομένου, παρουσιάζει ἀνωτέρων καλλιτεχνικὴν ἀξίαν. Οἱ μετὰ τοῦτον διάλογοι ὅμως μέχρι τοῦ Τιμαίου, μδλονότι παντοῦ καταβάλλεται προσπάθεια καλλιτεχνικῆς διαμορφώσεως, δὲν παρουσιάζουν τὸ αὐτὸν λογοτεχνικὸν κάλλος. Τὰ πρόσωπα τῶν Διαλόγων εἶναι πάντοτε ὄλιγώτερα καὶ ἡ διαλογικὴ μορφὴ πολλαχοῦ ἀντικαθίστανται διὰ συνεχοῦς λόγου. Ἡ χρῆσις τοῦ διαλόγου παρουσιάζεται τώρα εἰς τὸν Πλάτωνα δύσκολος καὶ φορτική. Εἰς τοὺς «Νόμους» διακρίνει τις εὔθυνς ἐξ ἀρχῆς πρώτης τάξεως ἐκλογὴν τόπου καὶ προσώπων τοῦ διαλόγου καθὼς καὶ τελειοτάτην ἀπομίμησιν τῆς φυσικῆς συνομιλίας. ‘Οσον προχωρεῖ ὅμως ὁ διάλογος καὶ ἐκεῖ παραμελεῖται ἡ καλλιτεχνικὴ διαμόρφωσις χάριν τῆς ἐκθέσεως τῶν πραγμάτων, ἐν συνεχείᾳ μᾶλλον λόγῳ.

α') Θεαίτητος.

‘Ο Θεαίτητος¹⁾ ἐπληγώθη εἰς μάχην πρὸ τῆς Κορίνθου καὶ συγχρόνως ἡσθένησε βαρέως ἐκ δυσεντερίας. Ἐνῷ μετεφέρετο εἰς τὰς Ἀθήνας συνήντησεν αὐτὸν ὁ Εύκλείδης εἰς τὸν λιμένα τῶν Μεγάρων. Οὗτος ἐκφράζει τὴν λύπην του διὰ τὸν κίνδυνον ὃν διατρέχει τόσον σπουδαῖος ἀνθρωπός, πρὸς τὸν φίλον του Τερψίωνα, ὁ ὅποιος ἦτο ἐπίσης μαθητής τοῦ Σωκράτους. Ἐπὶ

1. Σημ. ‘Ο Θεαίτητος ἀναφέρεται ὡς σπουδαῖος Μαθηματικός. Πρβλ. Allman: Greek Geometry from Thales to Euclid, καὶ Canto: Vorlesungen über Geschichte der Mathematik.

τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ, ἐνθυμεῖται ὁ Εὔκλείδης ἑνα Διάλογον, ὁ ὅποιος ἀλλοτε εἶχε λάβει χώρων μεταξὺ τοῦ ἐκ Κυρήνης Μαθηματικοῦ Θεοδώρου καὶ τοῦ μαθητοῦ τούτου Θεαίτητου ἀφ' ἐνὸς καὶ τοῦ Σωκράτους ἀφ' ἔτέρου, καὶ χαίρει, διότι τότε ἀκόμη ὁ Σωκράτης διέκρινε τὴν ίδιοφύιαν τοῦ νέου Θεαίτητου. 'Ο Εύκλείδης, ἐπειδὴ εἶχε συνοδεύσει ἐπὶ τι διάστημα τὸν Θεαίτητον, ἦτο ὄλιγον κουρασμένος, ἐνῷ καὶ ὁ Τερψίων, ὁ δόποιος ἐπέστρεψεν ἀπὸ τοὺς ἀγρούς, ἡσθάνετο δχι ὄλιγωτέραν κόπωσιν. Διὰ τοῦτο, ἐπειδὴ ὁ Τερψίων ἔξεφρασε τὴν ἐπιθυμίαν νὰ ἀκούσῃ τὸν διάλογον ἐκείνον μεταξὺ Σωκράτους, Θεοδώρου καὶ Θεαίτητου, συνεφώνησαν νὰ ἀκούσουν αὐτὸν ἀναπταύμενοι, ἐνῷ θὰ ἀνεγίνωσκεν εἰς δοῦλος τὸ χειρόγραφον εἰς τὸ δόποιον εἶχε περιλάβει τὸν διάλογον ὁ Εύκλείδης. Ἐνταῦθα ὁ Πλάτων θέτει εἰς τὸ στόμα τοῦ Εύκλείδου ἀξιοσημείωτον διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ διαλόγου παρατήρησιν, καθ' ἥν θέλει νὰ ἀποφύγῃ πλέον τὸν ἔμμεσον καὶ πλάγιον λόγον διὰ τῶν: «καὶ ἔγώ ἔφην», «καὶ ἔγώ είπον» κλπ. Ἀντὶ τούτων ἐπιθυμεῖ νὰ παρουσιάζῃ τὰ πρόσωπα ὅπως συνωμίλουν καὶ νὰ γράφῃ τὰς ἔρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις αὐτῶν¹). (143 be).

'Η συνομιλία μεταξὺ Σωκράτους, Θεοδώρου καὶ Θεαίτητου λαμβάνει χώρων εἰς ἐν Γυμνάσιον. 'Ἐνῷ ὁ διδάσκαλος Θεόδωρος ἐπαίνει τὸν μαθητή του Θεαίτητον διὰ τὴν ἐπίδοσίν του εἰς τὰ Μαθηματικά, ὁ Σωκράτης διὰ καταλλήλων ἔρωτήσεων ἀναγκάζει τοῦτον νὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ ἔρωτημα: τὶ εἰναι· ἐπιστήμη. 'Ο Θεαίτητος δρίζει ταύτην ὡς αἰσθησιν. «ὁ ἐπιστάμενὸς τι αἰσθάνεται τοῦτο ὁ ἐπισταταῖ» ἄρα, «οὐκ ἀλλο τι ἐστιν ἐπιστήμη ἢ αἴσθησις» (151 e). 'Ο δρισμὸς οὗτος χαρακτηρίζεται παρὰ τοῦ Σωκράτους ὡς ἔχων τὴν αὐτὴν σημασίαν πρὸς τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωταγόρου: «μέτρον ἀπάντων ἀνθρώποις», διότι «οἷα μὲν ἔκαστα ἐμοὶ φαίνεται τοιαῦτα μέν ἔστιν ἐμοί, οἷα δὲ σοί, τοιαῦτα δὲ αὖ σοί». (152 a). 'Εάν εἰς τὴν αἰσθησιν ὑπάρχῃ τι τὸ πραγματικόν, τότε συμπίπτει αὕτη πρὸς τὴν ἐπιστήμην. Προτοῦ ἀναλάβῃ τὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως ὁ Σωκράτης, προσπαθεῖ νὰ δώσῃ εἰς αὐτὴν μεγαλυτέραν σημασίαν καὶ ἔκτασιν. Οὗτω συνδυάζει αὐτὴν πρὸς τὴν παρὰ πάντων—πλὴν τοῦ Παρμενίδου—ἀναγνωρισθεῖσαν θεωρίαν τοῦ 'Ηρακλείτου, ὅτι τὰ πάντα προέρ-

1. Τὸ τοιοῦτον ἔχει μεγάλην σημασίαν διὰ τὴν ἔξελιξιν τοῦ Διαλόγου μετά τὴν τρίτην περίοδον.

χονται: ἐκ διαρκοῦς μεταβολῆς καὶ κινήσεως (152 ἡ «πάντα ἔκγονα ροῆς τε καὶ κινήσεως»). Ἐπὶ τῇ βάσει λοιπὸν τῆς θεωρίσ του Ἡρακλείτου καὶ τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Πρωταγόρου ἀναπτύσσεται ὀλόκληρος θεωρίας περὶ αἰσθήσεως ἐπιβεβαιούσα ὅτι πᾶσα αἰσθήσις περιέχει ἀληθείαν ὑποκειμενικήν. Οὐδέν ἔστι «αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν», ἀλλὰ τὰ πάντα εἶναι ἀποτελέσματα κινήσεως, ἀντιλήψεως καὶ δόξης ἐκάστου. Τὸ χρῶμα λ.χ. δὲν εἶναι τὶ τὸ ἐκτὸς ἡμῶν καὶ ἀνεξαρτήτως ὑπάρχον, ἀλλ' ἀποτέλεσμα «προσβολῆς τῶν ὄμμάτων πρὸς τὴν προσήκουσαν φοράν», ἀποτέλεσμα δηλαδὴ ἐπιδράσεως εἰς τὸν ὀφθαλμὸν ὡρισμένης καὶ καταλλήλου διὰ τὸ αἰσθητήριον τοῦτο ὅργανου κινήσεως. Τὸ χρῶμα δὲν εἶναι «οὕτε τὸ προσβάλλομενον, ἀλλὰ μεταξύ τι ἐκάστω ἴδιον γεγονός», τὸ ὅποιον εἰς ἕκαστον φαίνεται ἴδιότροπον (153 ἡ κ. ἔξ.). Ἡ αὐτὴ σχετικότης χρησιμοποιεῖται καὶ διὰ τὴν ἔρμηνείαν τοῦ ὅτι τὰ αὐτὰ ἀντικείμενα, χωρὶς νὰ πάθουν μεταβολὴν τινα, ἀναλόγως τοῦ ἐπ' αὐτῶν ἐφαρμοζούμενου ὑποκειμενικοῦ μέτρου, φαίνονται ποσοτικῶς καὶ ποιοτικῶς διαφορά. «Ἐξ ἀστράγαλοι εἶναι περισσότεροι ὡς πρὸς τέσσαρας καὶ συγχρόνως διλιγώτεροι ὡς πρὸς δώδεκα. Ἡ αὐτὴ ἀναλογία παρατηρεῖται καὶ ὡς πρὸς τὰς διαφορὰς χρωμάτων καὶ θερμότητος. (154 ἡ κ. ἔξ.). Πρὸς ὑποστήριξιν τῆς τοιαύτης ἔρμηνείας ἀναφέρεται διεξοδικῶς τώρα καὶ θεωρία τις περὶ αἱσθήσεων βασιζομόνη εἰς τὴν καθ' Ἡράκλειτον τῆς κινήσεως καὶ μεταβολῆς τῶν πάντων. Ἡ θεωρία αὐτὴ ἀποδίδεται εἰς ἄλλους, τῶν διποίων δὲν ἀναφέρονται τὰ ὄνόματα. (Ἴσως δὲ Πλάτων ἔχει ὑπ' ὅψιν τὸν 'Αρίστιππον καὶ τὴν σχολὴν αὐτοῦ). Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν διακρίνονται δύο εἰδη κινήσεως: Ἐνέργεια καὶ πάθος. Διὰ τῆς συναντήσεως τῆς τοιαύτης ἐνεργητικῆς καὶ τῆς παθητικῆς κινήσεως πραγματοποιεῖται ἡ αἰσθήσις (λ.χ. ἡ λευκότης καὶ κατὰ προβολὴν τὸ λευκὸν ἀντικείμενον, ἡ ὄρασις τὸ δρατόν καὶ ὁ ὀφθαλμός). Ποιοῦν τὴν ἐνεργοῦν καὶ πάσχον καθορίζουν διληλα καὶ προέρχονται ἐκ τοῦ γίγνεσθαι. Πᾶσα ἔμμονος καὶ σταθερός ὑπαρξίας ἀποκλείεται διὰ τὰ μέρη, ὅσον καὶ διὰ τὰ σύνολα (ἀνθρωπος λ.χ. λίθος, κλπ.). Ἐὰν δην ἀναγνωρίζηται ὑπαρξία, καὶ ἐὰν τὰ συειρά καὶ αἱ ψευδαισθήσει δὲν εἶναι ἀληθινὰ αἰσθήματα, τότε δὲν στηρίζεται καὶ τὸ ἀξιώματα ὅτι δὲ τι εἰς ἕκαστον φαίνεται τοῦτο καὶ εἶναι (156 a 158a) ψευδομένων τῶν αἰσθήσεων δὲν ἡμπορεῖ νὰ ἰσχύῃ καὶ τὸ ἀξιώματα τοῦ Πρωταγόρου: «μέτρον ἀπάντων ἀνθρωπος». Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον στρέφεται αὐτὴ αὐτὴ ἡ θεωρία ἐναντίον τῆς

σχετικότη γος. Ή περὶ ροῆς καὶ κινήσεως θεωρία ἐφαίνετο κατ' ἀρχάς ως στήριγμα τῶν ἀντιλήψεων τοῦ Πρωταγόρα πραγμάτι δύμως καταπολεμεῖ ταύτας. 'Ο Σωκράτης δύμως δὲν ἀρκεῖται εἰς αὐτὰ τὰ ἐπιχειρήματα κατὰ τῆς ως ἄνω θεωρίας κατὰ Πρωταγόραν καὶ καθ' Ἡράκλειτον, καὶ κατὰ τοῦ ταύτισμοῦ τῆς ἐπιστήμης πρὸς τὴν αἰσθησιν. Κατ' ἀρχὰς κατηγορεῖ τὸν Πρωταγόραν διὰ τὰς ἔλλείψεις τῆς θεωρίας του (161 ε. κ. ἑξ.), ἐπειτα δὲ φέρει διάφορα ἐπιχειρήματα ἐριστικοῦ μᾶλλον χαρακτῆρος (163 κ. ἑξ.) καὶ ἀκολούθως προσπαθεῖ πάλιν νὰ δικαιολογήσῃ τὰς τοιαύτας θεωρίας καὶ ἀντιλήψεις ἀναφέρων αὐτάς εἰς τὰς διαφόρους τῆς ἐπιστήμης καὶ γνώσεως βαθμίδας. Μετὰ ταῦτα καταφέρει τὸ δριστικὸν κτύπημα κατ' αὐτῶν (169 κ. ἑξ.). 'Η ἀνάρρεσις τῶν εἰρημένων θεωριῶν γίνεται διὰ τῶν ἐπομένων: 1) Πάντες οἱ ἀνθρωποι ἀποφαίνονται ὅτι ὑπάρχει σοφία καὶ ἀγνοία (ἀμαθία), δρῦς καὶ ἀληθῆς δόξα, καθὼς καὶ ψευδῆς τοιαύτη. 'Ἐπομένως τόσου καθ' ἦν περιπτώσιν οἱ ἀνθρωποι ἀληθῆ λέγουν δόσον καὶ δταν διὰ τῆς κρίσεως των ἀποδίδηται ὅλλοτε μὲν ἡ ἀλήθεια, ὅλλοτε δὲ τὸ ψεῦδος, ἐκφράζεται διὰ τῆς κρίσεως ἀλήθεια καὶ ψεῦδος. Διὰ τοῦτο δὲν ἥμπορει νὰ ἴσχύῃ τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωταγόρου. 'Ο ἀνθρωπος λοιπὸν δὲν εἶναι μέτρον ἀπάντων. (170 α. κ. ἑξ.). 2) Τὸ ἀξίωμα τοῦ Πρωταγόρου, δι' αὐτὸν μὲν εἶναι ἀληθές, ἐνῷ διὰ τὸν ἀντιφρονοῦντα ψευδές. 'Ἐπομένως ἥμπορει νὰ εἶναι τόσον περισσότερον ψευδές, δόσον περισσότεροι εἶναι οἱ ἀντιφρονοῦντες (170 ε. κ. ἑξ.). 3) Μὲ τὸ ἀξίωμα «μέτρον πάντων ἀνθρωπος» ἀναγνωρίζει κατ' ἀνάγκην ὁ Πρωταγόρας ὅτι καὶ ὁ ἀντιφρονῶν πρὸς αὐτὸν λέγει τὴν ἀλήθειαν, ἐνῷ δὲ ἀντιφρονῶν δὲν παραδέχεται ὅτι σφάλλει. 'Αλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ ἀξίωμα αὐτὸν οὔτε διὰ τὸν Πρωταγόραν τὸν ἴδιον, οὔτε διὰ τὸν ἀντιφρονοῦντα ἥμπορει νὰ εἶναι ἀληθές (171α κ. ἑξ.). 4) Καὶ ἀν ἐφαρμοσθῆ τὸ ἀξίωμα αὐτὸν τοῦ Πρωταγόρου εἰς τοὺς διαφόρους βαθμοὺς γνώσεως διὰ νὰ δικαιολογηθῇ (Πρβλ. 166 α. κ. ἑξ.), πάλιν δὲν στηρίζεται. 'Οταν πρόκηται περὶ ὧφελείας ἡ βλάβης τῆς κρίσις τοῦ σοφοῦ ἐπαληθεύει καὶ βεβαιώνεται διὰ τῶν πραγμάτων. 'Ωστε δὲν εἶναι δυνατὸν «πᾶς ἀνθρωπος» νὰ λέγῃ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ ἀποφαίνεται δρῦς. 'Ισως προκειμένου περὶ ἥθικῶν κρίσεων (ἀγαθοῦ—κακοῦ, δικαίου—ἀδίκου) καὶ περὶ αἰσθημάτων τοῦ παρόντος (θερμόν, ξηρόν, γλυκὺ κλπ.) νὰ δικαιολογῆται δ ἀνθρωπος ως μέτρον, ὅλλα μετ' ὀλίγον καὶ τοῦτο θά ἀποδειχθῇ ὅτι δὲν στηρίζεται. Μετὰ τὴν κριτικὴν τῆς περὶ κινήσεως καὶ ροῆς τῶν πάντων θεωρίας καταρρίπτεται καὶ δι-

σχυρισμὸς ὅτι: ἐπιστήμη εἶναι αἰσθητή· Ἐκαστον αἰσθητήριον δργανον συντελεῖ εἰς τὴν ἐκδήλωσιν ὡρισμένων αἰσθημάτων καὶ ἀντιλήψεων, δηλαδὴ ὑπτικῶν, ἀκουστικῶν κλπ. Ἐκεῖνο δμως τὸ ὄποιον συνδέει τὰ διάφορα αἰσθήματα καὶ τὰς ἀντιλήψεις καὶ τὸ περιεχόμενον τούτων καθορίζει καὶ κρίνει: κατ' ἀριθμόν, ως οὐσίαν καὶ μὴ τοιαύτην, καθ' δμοιότητα καὶ ἀνομοιότητα, ταυτότητα καὶ διαφοράν, ως ὠραίον καὶ ἀσχημόν, ως ἀγαθὸν καὶ κακόν, αὐτὸ λοιπὸν δὲν εἶναι αἴσθημα ἢ ἀντιληψις μέσω τοῦ αώματος καὶ αἰσθητηρίου τίνος δργάνου, ἀλλὰ ίδιαιτέρα ἐνέργεια τῆς ψυχῆς. Μόνον ἡ τοιαύτη ψυχικὴ ἐνέργεια καθιστᾶ δυνατήν τὴν ἀντιληψιν ούσιας καὶ τὴν ἀλήθειαν, ἐπομένως συντελεῖ εἰς τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην, ἡ ὄποια ἀλλωστε εἶναι καὶ διάφορος τῆς αἰσθήσεως καὶ ύλικῆς ἀντιλήψεως (184 b–187 a).

Ο Θεαίτητος κατόπιν τῶν συλλογισμῶν αὐτῶν δίδει νέον δρισμὸν εἰς τὴν ἐπιστήμην (187 b). Ὁρίζει αὐτὴν ως καθαρῶς ψυχικόν τι, ως «ἀληθή δόξαν» (παράστασιν). Τοῦτο φέρει κατ' ἀρχὰς εἰς τὴν ἔρευναν τοῦ τί εἶναι καὶ πῶς προέρχεται ἡ ψευδή δόξα (παράστασις). Αὐτῇ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐρμηνευθῇ ως δόξα (παράστασις) περὶ τοῦ μὴ δύντος, διότι δοξάζων περὶ τοῦ μὴ δύντος, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχῃ κάν δόξαν τινα (189 a), «ὅτι δοξάζων τὸ παράπεν οὐδὲ δοξάζει». Διὰ τοῦτο ἡ ψευδή δόξα δρίζεται ως «ἀληθή δοξά» δηλαδὴ ως ἀντιληψις καὶ παράστασις διάφορος ἐκείνης, ἡ ὄποια πρέπει. (189 bc). Χάριν ἐρμηνείας τοῦ τοιούτου γίνεται χρῆσις τῆς εἰκόνος κηροπίνας («κήρινον ἐκμαγείον») πρὸς τὴν ὄποιαν παραβάλλεται ἡ μνήμη, διότου ἀποτυπώνονται παραστάσεις, ἐντυπώσεις καὶ ἀντιλήψεις μὴ συμφωνοῦσαι πολλάκις πρὸς τὰ πράγματα (191 d). Ἐπίσης παραβάλλεται ἡ μνήμη καὶ πρὸς περιστερῶν, καὶ δταν δούλιος θέση τὴν χεῖρο διὰ νὰ συλλάβῃ μίαν ἔξ αὐτῶν πολλάκις συλλαμβάνει ἐκείνην τὴν ὄποιαν θέλει, ἐνίστε δμως συλλαμβάνει καὶ ἀλλην κατά λάθος. (197 de). Ἄλλα καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐρμηνείαν τῆς ψευδοῦς δόξης προβάλλουν μεγάλαι δυσκολίαι διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ἀληθοῦς δόξης καὶ ἐπιστήμης. Είναι ἀνάγκη προηγουμένως νὰ ἔχακριθωθῇ τί εἶναι ἐπιστήμη (187d–200cd). Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ ζήτημα τῆς ψευδοῦς δόξης καὶ ἀλλοδοξίας παραμερίζεται καὶ ἡ συζήτησις στρέφεται πρὸς τὸ κύριον θέμα καὶ πρόβλημα πάλιν. Εύθὺς ἀμέσως ἔρχεται εἰς φῶς ὅτι ἀληθής δόξα καὶ ἐπιστήμη

δὲν είναι τὸ ἴδιον. 'Ο ρήταρ διὰ λόγου του δύναται νὰ θέσῃ πρὸ τοῦ δικαιοστοῦ ἀληθῆ τίνα καὶ ὅρθην δόξαν (ἀντίληψιν), αὐτὴ δημος δὲν είναι γνῶσις τελεία ὅπως ἔκείνη τὴν ὅποιαν ἀποκτᾷ τις ἐξ ἴδιας ἐξετάσεως καὶ ἔρευνης τῶν πραγμάτων. Τούτου ἐνεκά πρέπει νὰ φρίσθῃ ἀκριβέστερον ἡ «ἀληθῆς δόξα». Αὐτὸ γίνεται τώρα διὰ δλλου νέου πάλιν δρισμοῦ. 'Ο Θεαίτητος ἐνθυμεῖται ότι κάποιος εἶπεν εἰς αὐτὸν δτι ἐ πι σ τη μη εἰναι η μετά λόγον ἀληθής δόξα, δηλαδή η λογικῶς στηριζομένη καὶ δικαιολογημένη ἀντίληψις. (201d). ('Ο κάποιος αὐτὸς είναι διάντιπαλος τοῦ Πλάτωνος 'Αντισθένης, καθώς θὰ φανῇ μετ' ὀλίγον 201 e). 'Ο μὴ ἀναφερόμενος ἀπὸ τὸν Θεαίτητον αὐτὸς δ ἄγνωστος ἀμφιβάλλει περὶ τοῦ δυνατοῦ νὰ ἐρμηνευθῇ λογικῶς (κατηγορηθῆ) τὸ ἀπλοῦν, τὸ στοιχεῖον ἔξ οῦ συνίσταται ἐν πρᾶγμα. «Τὰ μὲν πρῶτα οἰονπερεὶ στοιχεῖα, ἔξ ὧν τὴμεῖς τε συγκείμεθα καὶ τάλλα, λόγον οὐκ ἔχοι· αὐτὸ γάρ καθ' αὐτό ἔκαστον δυνομάσαι μόνον εἴη, προσειπεῖν δὲ οὐδὲν δλλο δυνατόν, ούθ' ὡς ἔστιν, ούθ' ὡς οὐκ ἔστιν» (201 e κ. ἔξ.). Μόνον «οἱ κείοις λόγοις» τις θὰ ἥτο δυνατὸν νὰ ληφθῇ ὑπ' ὅψιν ἐνταῦθα, καθ' ὃν τὸ Α πάλιν ὡς Α, ὡς ταύτὸν δηλαδή, κατηγορεῖται. 'Ο τοιοῦτος δημος λόγος τοῦ ταύτου πρὸς ἐαυτὸ δὲν βοηθεῖ ἐνταῦθα. Διὰ τοῦτο τὸ ἀπλοῦν καὶ στοιχεῖον μόνον νὰ ὀνομασθῇ είναι δυνατόν, καὶ ὡς ἐκ τούτου είναι «ἄγνωστον» μέν, ἀλλ' «αἰσθητόν». Διὰ τὰ σύνθετα, ὅπως ταῦτα γίνονται καὶ συμπλέκονται ἐκ στοιχείων καὶ ἀπλῶν οὐσιῶν, οὗτα καὶ διὰ «συμπλοκῆς τῶν δυνομάτων» τῶν, ὑπάρχει λόγος, (ἀναλυτική) γνῶσις καὶ ἐπιστήμη. 'Η κριτική (202 d κ. ἔξ.) τώρα ἐκ μέρους τοῦ Σωκράτους (=Πλάτωνος) ἐλέγχει κατ' ἀρχὰς τὸν ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν χωρισμὸν στοιχείων καὶ συνθέτων πραγμάτων. 'Η είναι τὸ σύνθετον ἀθροισμα τῶν ἀπλῶν μερῶν καὶ στοιχείων του, ὅπότε δὲν ἔξηγεται: διατὶ τὰ ἀδύνατον νὰ γίνουν γνωστὰ στοιχεῖα, σχηματίζουν ἐν δυνάμενον νὰ γίνῃ γνωστὸν σύνθετον, ἡ είναι τὸ σύνθετον διάφορον ἀπὸ τὸ ἀθροισμα τῶν στοιχείων, ὅπότε ὡς τοιοῦτον θὰ ἐπρεπε νὰ είναι ἀπλοῦν καὶ νὰ παραμένῃ πάλιν ἄγνωστον ὅπως τὰ στοιχεῖα. Διὰ τὴν καταπολέμησιν τοῦ δρισμοῦ αὐτοῦ τούτου, δτι δηλαδή ἐπιστήμη είναι ἡ μετά λόγον ἀληθῆς δόξα, γίνεται διάκρισις τριῶν εἰδῶν λόγον. 'Η σημαίνει οὗτος γλωσσικὴ διατύπωσι, ὅπότε πᾶς τις δρθῶς δοξάζων, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ ἥτο κωφάλαλος, θὰ ἥτο γνωστης καὶ ἐπιστήμων (206 df), ἡ λόγος σημαίνει (συμφώνως πρὸς τὸν 'Αντισθένην) ἀπαρίθμησιν τῶν ἀποτε-

λούντων ἐν πρᾶγμα μερῶν μέχρι καὶ τοῦ τελευταίου στοιχείου· διά τίνος παραδείγματος δύμας (207 d). Αποδεικνύεται ὅτι ἡ δρθή ἀπαρίθμησις τῶν στοιχείων τυχαίως μόνον δύναται νὰ ἐπιτύχῃ τὴν ἀλήθειαν, ὅτι δὲ οὐδεμίαν ἀσφαλῆ βάσιν διὰ τὴν γνῶσιν καὶ ἐπιστήμην δύναται νὰ ἀποτελέσῃ. Θὰ ἦτο δυνατὸν τέλος, λόγος νὰ στημαίνῃ τὸν προσδιορισμὸν ἐνὸς γνωρίσματος διὰ τοῦ ὅποιον νὰ διακρίνηται ἐν ἀντικείμενον ἀπό ἄλλο. Τὸ τοιοῦτον δύμας γνωρίσματα ἀποτελεῖ ἥδη προϋπόθεσιν τῆς δρθῆς καὶ ἀληθοῦς δόξης (208 ε. κ. ἔξ.), διότι αὕτη ἀκριβῶς εἰς ἐν γνωρίσματα πρέπει νὰ στηρίζηται. Ἀληθῆς δύμας δόξα δὲν εἰναι ἐπιστήμη, ἔστω, καὶ μετά τοιούτου λόγου. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπορρίπτεται καὶ ὁ τέταρτος δρισμός. Ἐπειδὴ ἄλλος δὲν τίθεται, τελειώνει ὁ Διάλογος ἀνευ θετικοῦ ἀποτελέσματος¹).

Β') Παρμενίδης.

Εἰς τὸν διάλογον Θεαίτητον ἀνωτέρω, ὁ Πλάτων ἔκρινε τὰς ἀντιλήψεις τοῦ Πρωταγόρου καὶ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Ἡρακλείτου, ἐνῷ συγχρόνως ἔστρεψε τὰ βέλη του καὶ κατὰ τῶν ἐκ τούτων διπωδήποτε ἔξηρτημένων θεωριῶν τῶν συγχρόνων του, Ἀριστίππου τοῦ Κυρηναίου καὶ Ἀντισθένους τοῦ κυνικοῦ. Ἔκει, ὁ Παρμενίδης ὁ φιλόσοφος καὶ οἱ λοιποὶ Ἐλεάται παρεστάθησαν ως ὀντίπαλοι τῆς καθ' Ἡράκλειτον φιλοσοφίας καὶ ὁ Σωκράτης, ναὶ μὲν ἀπέφυγε νὰ ἔξετάσῃ καὶ κρίνῃ καὶ τὴν φιλοσοφίαν τούτων (Θεαίτ. 183 ε), ἀφῆκεν δύμας νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἀργότερον θὰ καθώριζε τὴν θέσιν του καὶ ως πρὸς τὴν Ἐλεατικὴν σχολήν. Τοῦτο λαμβάνει χώραν εἰς τὸν διάλογον Παρμενίδην κατὰ πολὺ περίεργον τρόπον, διότι ὁ Πλάτων ἔδω κατ' ἀρχὰς κάμνει κριτικὴν τῆς ἴδικῆς του φιλοσοφίας, τῆς ἴδεοθεωρίας, καὶ ἐπειτα ἀσχολεῖται εἰς τὰ κατὰ τὰς θεωρίας τοῦ Παρμενίδου²).

1. Σημ. 'Ο Διάλογος Θεαίτητος ἐνῷ φέρει ἐλεγκτικὸν χαρακτῆρα διπώς οἱ διάλογοι τῆς πρώτης περιόδου, διακρίνεται τούτων διὰ τῆς μεγαλυτέρας ἐμβαθύνσεως καὶ διὰ τῆς κριτικῆς ἔνων φιλοσοφικῶν θεωριῶν διπώς τοῦ Πρωταγόρου, τοῦ Ἡρακλείτου καὶ τοῦ Ἀντισθένους. Περισσότερα περὶ τοῦ φιλοσοφικοῦ αὐτοῦ περιεχομένου βλέπει ὁ ὀνταγγνώστης κατωτέρω εἰς τὰ περὶ τῆς φιλοσοφίας τοῦ Πλάτωνος Κεφάλαια τοῦ ἐπομένου μέρους τοῦ παρόντος βιβλίου.

2. Σημ. 'Ο διάλογος οὗτος διαφέρει παρὰ πολὺ τῶν προηγουμένων, καὶ αὐτοῦ τοῦ Θεαίτητον. Η ζωηρότης ἡ παρατηρουμένη εἰς τοῦτον ἔλλειπτε τόσον εἰς τὸν Παρμενίδην, δύσον καὶ εἰς τοὺς κατόπιν Διαλόγους. Ο Σω-

Μερικοί ἐκ Κλαζομένων μαζή μὲ τὸν συμπατριώτην τῶν Κέφαλουν, γνωστὸν ἐν Ἀθήναις, ἔρχονται εἰς Ἀθήνας καὶ εἰς τὴν ἀγοράν συναντῶνται πρὸς τὸν Γλαύκωνα καὶ πρὸς τὸν Ἀδείμαντον. Οὗτοι χαιρετοῦν φιλοσφρόνως τὸν Κέφαλον καὶ ἔρωτοῦν ἃν δύνανται νὰ τῷ χρησιμέυσουν εἰς τίποτε. 'Ο Κέφαλος ζῆτει νὰ τὸν συστήσουν πρὸς τὸν ἑτεροθαλῆ ἀδελφόν των Ἀντιφῶντα καὶ νὰ παρακαλέσουν τοῦτον νὰ διηγηθῇ τὴν συνομιλίαν, ἡ ὅποια ἐλαβε χώραν ἄλλοτε μεταξὺ Σωκράτους, Παρμενίδου καὶ Ζήνωνος, καὶ τὴν ὅποιαν δὲ Ἀντιφῶν εἶχεν ἀκούσει καὶ μάθει ἀπὸ τὸν Πυθόδωρον, φίλον τοῦ Ζήνωνος. Τὸ πρᾶγμα δὲν ἦτο δύσκολον. 'Ο Ἀντιφῶν νέος ἀκόμη εἶχε μάθει δλα αὐτὰ καὶ τὰ ἐνεθυμεῖτο τώρα, ὅτε εἶχεν ἐπιδοθῇ πλέον εἰς τὴν ἵπποτροφίαν ὅπως ὁ πάππος του. Ἐπειδὴ κατώκει ἐκεῖ πλησίον, ὑπῆγαν ἀμέσως πρὸς αὐτὸν καὶ μετὰ τοὺς τυπικοὺς χαιρετισμοὺς εἶπον τὸν σκοπὸν τῆς ἐπισκέψεώς των. 'Ο Ἀντιφῶν κατ' ἀρχὰς ἐδίσταζε, διότι ἡ ἐργασία αὐτὴ ἦτο κοπιώδης, ἐπειτα προσεφέρθη νὰ διηγηθῇ τὰ τοῦ διαλόγου, καὶ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀρχίζει ως ἔξτης. "Ἀλλοτε, ὅπως ἐλεγε πρὸς αὐτὸν δὲ Πυθόδωρος, εἶχον ἐλθῆ εἰς τὰς Ἀθήνας κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων δὲ Παρμενίδης, γέρων πολιός καὶ ἡλικίας ἔξήκοντα πέντε ἑτῶν πλέον καὶ δὲ μαθητής καὶ φίλος του Ζήνων, ὅστις ἦτο τότε ἡλικίας τεσσαράκοντα περίπου ἑτῶν. Εἶχον καταλύσει εἰς τὸν οἰκίαν τοῦ Πυθοδώρου καὶ ἐκεῖ ἐπεσκέφθησαν αὐτοὺς πολλοὶ καὶ δὲ Σωκράτης, νέος τότε, οἱ ὅποιοι ἐπεθύμουν νὰ ἀκούσουν τὸ νέον σύγγραμμα τοῦ Ζήνωνος. 'Ο Ζήνων ἀνέγνωσε τὸ βιβλίον του καὶ μετὰ τοῦτο ἀρχίζει ἡ συζήτησις ἀπὸ τὴν ὑπόθεσιν ὅτι τὰ δὲν ἡμποροῦν νὰ είναι πλέον πλήθος. 'Εάν, ἐλεγεν δὲ Ζήνων, τὸ δὲν ἦτο πλήθος, τότε τὰ μέρη τῆς ποσότητος αὐτῆς θὰ ἐπρεπε νὰ είναι ὅμοια καὶ συγχρόνως ἀνόμοια, τοῦτο ὅμως είναι ἀδύνατον (127 de) 'Ο Σωκράτης διὰ συγκρίσεως τῆς θέσεως τοῦ Ζήνωνος: «οὐ πολλά ἔστι», πρὸς τὸ ἀξιωμα τοῦ Παρμενίδου: «ὲν τὸ πᾶν», ἀναγκάζει αὐτὸν νὰ ὅμοιογήσῃ

κράτης, ἔαν ἔξαιρέσῃ τις τὸν διάλογον Φίληβον μόνον, δὲν ἀποτελεῖ πλέον κύριον πρόσωπον τοῦ Διαλόγου. 'Εδώ, εἰς τὸν Παρμενίδην, παριστάνεται δὲ Σωκράτης ως νέος συνομιλῶν πρὸς τὸν γέροντα ἥδη καὶ περίφημον Φιλόσοφον Παρμενίδην. 'Αν πράγματι ἐλαβε χώραν αὐτὴ ἡ συνομιλία ἡ σχι, δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ ἀποφανθῇ μετὰ βεβαιότητος. Φαίνεται δόμως ὅτι μᾶλλον δὲ Πλάτων ἐφαντάσθη καὶ ἐπλασεν αὐτήν, ἀν λάβωμεν ὑπ' ὅψιν τὴν σύγκρισιν τῶν χρονολογιῶν. Αἱ περὶ ίδεῶν θεωρίαι ἐπρεπε νὰ κριθοῦν καὶ συγκριθοῦν πρὸς ὅλας τὰς φιλοσοφικάς θεωρίας.

ὅτι σκοπός του είναι νὰ υποστηρίζῃ ἐμμέσως τὴν θεωρίαν περὶ τοῦ ἔνιαίου τῆς ὑπάρξεως, τοῦ διδασκάλου του Παρμενίδου. Ὁ Σωκράτης φρονεῖ ὅτι τίποτε δὲν ἐμποδίζει, τὸ αὐτὸ πρᾶγμα νὰ ἔχῃ ἀντίθετα κατηγορήματος, νὰ είναι ὅμοιον καὶ συγχρόνως ἀνόμοιον, ἢ νὰ μετεχῃ τὸ αὐτὸ ἀντικείμενον ἀντιθέτων ἴδεων. Θὰ ἐθαύμαζεν ὅμως ἂν κανεὶς θὰ ἥτο εἰς θέσιν νὰ ἀποδείξῃ ὅτι είναι δυνατὸν αἱ ἀντίθετοι ἴδεαι (π.χ. ὅμοιότης καὶ ἀνομοιότητος) νὰ συμπέσουσιν. Καὶ ως πρὸς τὸ ἐν καὶ τὰ πολλὰ ἡ αὐτὴ σχέσις ὑπάρχει κατὰ τὸν Σωκράτην. Ἐν ἀντικείμενον είναι δυνατὸν νὰ είναι ἐν καὶ πολλά, ἡ ἐνότης ὅμως τὸ ἔνιαίον, οὐ δέποτε ἡμπορεῖ νὰ είναι πλῆθος καὶ πολλαπλότης, καὶ τὸ πολὺ ὡς ἴδεα καὶ ἔννοια ἀδύνατον νὰ είναι ἐν. (128e–130a).

Ὁ Παρμενίδης ἀρχίζει τώρα νὰ κρίνῃ τὴν ἰδεοθεωρίαν καὶ ἔρωτῷ κατὰ πρῶτον τὸν Σωκράτην, ἀν παντοῦ καὶ πάντοτε κάμνη τοιαύτην διάκρισιν μεταξὺ ἴδεων καὶ ἀντικειμένων. Ὁ Σωκράτης λέγει ὅτι τὰς ἴδεας ὅμοιότητος καὶ ἀνομοιότητος, ὅπως καὶ τὰς τοῦ δικοίου, τοῦ καλοῦ καὶ τοῦ ἄγαθοῦ, ἀναγνωρίζει καὶ παραδέχεται, ἔχει ὅμως ἀμφιβολίας ως πρὸς τὰς ἴδεας: ἀνθρώπου, πυρός, ὕδατος, κλπ. (130 b-c) ὡς ἀνεξαρτήτως τῶν ἀντικειμένων ὑπαρχούσας. Ἐπίσης διστάζει νὰ ἀναγνωρίσῃ ἴδεας καὶ κατωτέρων καὶ ἀνευ ἀξίας πραγμάτων, ὅπως λ.χ. τριχός, πηλοῦ, ἀκαθαρσίας κλπ. μόλονότι εἰς τὴν παραδοχὴν καὶ τοιούτων ἴδεων φέρει κατ' ἀνάγκην ἡ θεωρία του. Διὰ τοῦτο δέχεται τὴν παρατήρησιν τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς ἐλεατικῆς φιλοσοφίας, διτι λόγῳ τῆς ἡλικίας του ἀκόμη είναι ὑποχείριος τῆς κοινῆς ἀντιλήψεως καὶ ὅτι ἀργότερον, ὅταν θὰ ἐπιδοθῇ περισσότερον εἰς τὴν φιλοσοφίαν, δὲν θὰ περιφρονῇ καὶ αὐτὰ τὰ κατώτερα καὶ ἀνευ ἀξίας ἀντικείμενα. (130 de). Ἡτο ὅμως εὔκολον τοῦτο διὰ τὸν Συγγραφέα τοῦ Συμποσίου, δ ὁποῖος τὰς ἴδεας μόνον, ἐκ τῶν πραγμάτων ἐθεώρει καλάς, ἀγαθάς καὶ ωραίας; Πῶς ἥτο δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ δι' αὐτὸν καὶ ἴδεα τοῦ ἀσχήμου, τοῦ κακοῦ, τοῦ αἰσχροῦ;

‘Ἀλλ’ ἡ κριτικὴ προχωρεῖ ἀκόμη περισσότερον. Τώρα τίθεται τὸ ζήτημα: Ποία είναι ἡ σχέσις μεταξὺ τῶν ἴδεων καὶ τῶν ἀντικειμένων; Ἐάν συμφώνως πρὸς τὴν μέχρι τοῦτο καλλιεργηθεῖσαν ἰδεοθεωρίαν ὑποτεθῇ ὅτι τὰ ἀντικείμενα μετέχουσι τῶν ἴδεων, ἔρωτᾶται πάλιν διν ἔκαστον ἀντικείμενον, τῆς ὅλης ἴδεας, ἢ μέρους ταύτης μετέχει (131a). Ἀν συμβαίνῃ τὸ πρῶτον, τότε δὲν ἔξηγείται πῶς ἡ αὐτὴ ἴδεα είναι δυνατὸν νὰ ὑπάρχῃ εἰς πολλὰ ἀντικείμενα μοιρασμένη (ἢ παράστασις τῆς παρουσίας τῆς ἴδεας εἰς τὰ ἀντικείμενα συγχέεται ἐνταῦθα πρὸς

τὴν μέθεξιν τῶν ἀντικειμένων εἰς τὰς ίδεας 131 ab). "Αν συμβαίνη τὸ δεύτερον, πρέπει νὰ παραδεχθῶμεν ὅτι καὶ αἱ ίδεαι ὅπως τὰ ἀντικείμενα ἀποτελοῦνται ἐκ μερῶν, ὅτι ἐπομένως δὲν εἶναι ἔνιαίσι. Ἐξ ἄλλου, ὅπως καὶ ἀν ὑποθέσωμεν τὴν σχέσιν μεταξὺ μερικῆς ίδεας καὶ ἀναλόγου ἀντικειμένου, πάλιν ἡ ἀλληλουχία αὐτῶν ἀφίνει νὰ ἐννοηθῇ ὅτι ἀμφότερα—μερική ίδεα καὶ ἀντικείμενόν—πρέπει νὰ μετέχουν τοῦ αὐτοῦ τρίτου τινος, μιᾶς κοινῆς ίδεας ἀνωτέρας τάξεως (δ ἀνθρωπὸς καὶ ἡ ίδεα τοῦ ἀνθρώπου πρέπει νὰ μετέχουν μιᾶς κοινῆς ίδεας ἀνωτέρας λ.χ. τριτοσυνθρώπου, αὗτη πάλιν ἄλλης ἀνωτέρας καὶ οὕτω καθεξῆς. Πρβλ. Ἀριστοτέλ. Μεταφυσ. Α, 9, 990b).

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου ὅμως ἡ ίδεα δὲν εἶναι πλέον ἔνιαίσι, διότι ἡ συμμετοχὴ ίδεας καὶ ἀντικειμένου εἰς μίαν ἀλην ἀνωτέραν ίδεαν, εἶναι δυνατόν νὰ ἐκταθῇ ἐπ' ἀπειρον. (132 ab). Τὸ ἐπιχείρημα τοῦτο κατὰ τῆς ίδεοθεωρίας εἶναι σπουδαιότατον τώρα, διότι ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι ἀδύνατον διὰ τοιαύτης θεωρίας τὸ πολλαπλοῦν τῶν δυτῶν νὰ ὑπαχθῇ εἰς ἐνότητα. Ἀκόμη δλιγώτερον εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστηριχθοῦν αἱ ίδεαι ως πρότυπα τῶν ἀντικειμένων(παραδείγματα), ἡ «ν ο-ή μ α τ α», ἐν τῇ ψυχῇ (132 bε). "Υπάρχει ὅμως καὶ τρίτον ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ίδεοθεωρίας: Καὶ ἀν ἀκόμη ἀναγνωρίσωμεν ίδεας, εἶναι ἀδύνατον πάλιν νὰ ἔξηγήσωμεν, πῶς οἱ ἀνθρωποι θὰ ἡσαν εἰς θέσιν νὰ γνωρίζουν καὶ διακρίνουν αὐτάς. Οἱ ἀνθρωποι ως συγκεκριμέναι ὑπάρχεις ἀνήκουν εἰς ἄλλον κόσμον, διάφορον τοῦ κόσμου τῶν ίδεῶν. Πῶς θὰ ἡτο δυνατὸν λοιπὸν ἡ ἀνθρωπίνη γνῶσις καὶ ἐπιστήμη νὰ γνωρίσῃ καὶ ἔξακριβώσῃ τὰς εἰς ἄλλον τινα κόσμον ἀνηκούσας ίδεας; Μόνον ἡ ίδεώδης ἐπιστήμη θὰ ἡτο δυνατόν νὰ γνωρίσῃ καὶ ἔξακριβώσῃ τὰς ίδεας. Ἀλλὰ τοιαύτην ἐπιστήμην κατέχει μόνον δ Θεὸς καὶ τοῦ θείου οὐδὲν γινώσκομεν τῇ ἡμετέρᾳ ἐπιστήμῃ, ἐκεῖνοι τε αὖ κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον οὔτε δεσπόται ἡμῶν είσιν οὔτε γινώσκουσι τὰ ἀνθρώπεια πράγματα θεοὶ δυτες.» 'Η ίδεα Κυρίου ἀνταποκρίνεται καὶ ἀναλογεῖ πρὸς ίδεαν δούλου, δχι πρὸς δοῦλον ἀνθρώπουν. (133b—135b).

'Ο νεαρὸς Σωκράτης περιέρχεται εἰς στενοχωρίαν καὶ ἀμηχανίαν μετά τὴν τοιαύτην κριτικὴν τῶν ίδεῶν. 'Ο Παρμενίδης παρατηρεῖ ὅτι ἔχει ἀνάγκην ἀκόμη νὰ ἐπιδοθῇ καὶ ἀσκηθῇ εἰς τὴν Διαλεκτικὴν καὶ ἐπαινεῖ τὴν παρ' αὐτοῦ διὰ τῆς ίδεοθεωρίας λύσιν τῆς ἀπορίας τοῦ Ζήνωνος.

Μετά τὴν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον διεξαχθεῖσαν προλεμικὴν κατὰ τῶν ίδεῶν, δ Παρμενίδης παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἀπόρριψις τῆς

ιδεοθεωρίας θάττερεν εἰς πολὺ δύσκολον θέσιν τὸν φιλοσοφοῦντα, διότι θὰ καθίστατο ἀδύνατον νὰ ζητηθῇ καὶ εύρεθῇ ὁρισμὸς μὲν ἐνὸς πράγματος, αἱ σκέψεις τοῦ ἀνθρώπου δὲν θὰ εἶχον πρὸς τὰ ποῦ νὰ στραφοῦν καὶ κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ διαλέγεσθαι καὶ ἐρευνᾶν θὰ ἔτοι ἀδύνατον. (135 b c). Διὰ τοῦτο συνιστᾶ τὴν παρὰ τοῦ Ζήνωνος ἐφορμοζομένην Μέθοδον, ἀλλὰ κατὰ τρόπον, ωστε ὅχι μόνον νὰ λαμβάνηται μία ὑπόθεσις καὶ νὰ ἐρευνῶνται τὰ ἔξι αὐτῆς δυνάμεινα νὰ προκύψουν ἀποτελέσματα, ἀλλὰ καὶ μετὰ τὴν τοιαύτην ἐρευναν νὰ ἔχετάξηται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ ἀντίθετος πρὸς ταύτην ὑπόθεσις καὶ ἀποφίς. «Μὴ μόνον εἰ ἔστιν ἐκαστον ὑποτιθέμενον σκοτεῖν τὰ συμβαίνοντα ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ ἔστι τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποτίθεσθαι». Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀσκησιν εἰς τὴν Διαλεκτικὴν συνιστᾶ ὁ Παρμενίδης πρὸς τὸν Σωκράτην. Μὲ ἀλλας λέξεις, ἐνῷ ὁ Ζήνων ἀναχωρεῖ ἐκ τῆς ὑποθέσεως, ἀλλὰ καὶ εἰ μὴ ἔστι τὸ αὐτὸ τοῦτο ὑποτίθεσθαι». Αὐτοῦ τοῦ εἴδους ἀσκησιν εἰς τὴν Διαλεκτικὴν συνιστᾶ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀντίθετου ὑποθέσεως: «Π ο λ λ ἄ» διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι «ο ὑ π ο λ λ ἄ ἔ σ τ ι», ὁ Παρμενίδης συνιστᾶ καὶ τὴν ἐκ τῆς ἀντίθετου ὑποθέσεως: «ἔ ν τ ὁ π ἄ ν» ἐρευναν καὶ ἔξέτασιν. Αἱ ἔννοιαι: «τ ὁ ἔ ν» καὶ «τ ἄ ἄ λ λ ἄ» πρέπει νὰ λαμβάνωνται ὑπὸ τὴν εὐρυτέραν καὶ μᾶλλον ἀφηρημένην αὐτῶν σημασίαν. Δὲν πρέπει δηλαδὴ «τὸ ἔν» νὰ ἔξισώνηται ἀπλῶς πρὸς τὴν ίδεαν καὶ τὸ «τὰ ἄλλα» πρὸς τὰ ἀντικείμενα καθ’ ἐκαστα (ὅπως μέχρι τοῦτο ἐκαμνεν ὁ Σωκράτης Πλάτων Πρβλ. Παρμεν. 131 e καὶ Φαίδ. 102b), ἀλλὰ νὰ ὑποτίθηται ὅτι ἡ σχέσις μεταξὺ ίδεῶν καὶ συγκεκριμένων ἀντικείμενων εἰναι παράδειγμα μόνον τῆς ἀντιθέσεως μεταξὺ τοῦ «ἔν ὁς» καὶ τῶν «π ο λ λ ἄ ν», μεταξὺ μονάδος καὶ ποσοῦ. Κατ’ αὐτὸν τὸν τρόπον τώρα τίθεται ὑπὸ συζήτησιν ὅχι μόνον ἡ περὶ Ἡ δ ε ὕ ν θεωρία τοῦ Πλάτωνος, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ μ ο ν ο ο ν σ ἴ ας θεωρία τοῦ Παρμενίδου. Ἀκολουθεῖ τώρα συζήτησις ἐπὶ τῇ βάσει τούτων, ἡ ὅποια, λόγῳ τῆς δυσκολίας καὶ τῶν ἀφηρημένων πραγμάτων, παρουσιάζει πολλαχοῦ ἀσαφείας καὶ ἀλλοῦ πάλιν καταλήγει εἰς συμπεράσματα φέροντα χαρακτῆρα σοφισμάτων μᾶλλον. Τοῦτο ἐκαμ πολλοὺς νὰ πιστεύσουν ὅτι ὁ Πλάτων δὲν σοβαρεύεται ἐνταῦθα, ἡ ὅτι διὰ τούτων ἐφρόντισε νὰ σύρῃ εἰς τὸ ἀτοπὸν τὴν θεωρίαν τῶν Ἐλεατῶν. Οὔτε τὸ ἐν ὅμως οὔτε τὸ ἄλλο συμβαίνει. Ὁ Πλάτων καταγίνεται σοβαρῶς εἰς τὸ ζήτημα καὶ αἱ ἔξ αὐτοῦ δυσκολίαι προκαλοῦν τὰς ἀλλας εἰρημένας ἐντυπώσεις.

‘Ο Παρμενίδης λαμβάνει ὑπὸ δψιν τὴν ἔννοιαν τῆς μονάδος (τοῦ ἐνὸς) ὑπὸ ὅλως ἀφηρημένην ἀποφίςιν καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι σοβαρῶς λαμβανομένη ἡ μονάς καὶ ἐνότης δὲν εἰναι δυνατὸν

νὰ παρουσιάζῃ μέρη γαὶ ἐπόμενως νὰ ἀποτελῇ δλον, διότι τὸ δλον προϋποθέτει σύνθεσιν, διαιρεσιν καὶ πολλαπλότητα. Ἐὰν ἡ μονὰς «τὸ ἔν» δὲν ἀποτελεῖται ἐκ μερῶν, τότε δὲν ἥμπορει νὰ ἔχῃ οὔτε ἀρχήν, οὔτε τέλος, εἶναι κατ' ἀνάγκην ἄμορφος, ἀπειρος καὶ ἀπεριόριστος. Είναι δυνατόν καὶ ὅλαι πολλαὶ ίδιοτητες νὰ ἀπαριθμηθοῦν, τὰς ὅποιας δὲν ἥμπορει νὰ ἔχῃ ἡ μονάς: αὐτή, οὔτε πρὸς ἑαυτὴν οὔτε πρὸς ὅλοτι είναι δυνατόν νὰ παρουσιάζῃ ταύτητος καὶ δμοιότητα ἡ διαφοράν καὶ ἀνομοιότητα, ίσότητα καὶ ἀνισότητα, νεότητα ἢ γῆρας. Είναι ἐκτὸς χώρου καὶ χρόνου. Οὔτε νὰ ὑπάρχῃ καν είναι δυνατόν. Οὐδέποτε ὑπῆρξε καὶ οὐδέποτε θάντος ὑπάρξῃ. «Οὐδὲν ἀριθμός ἔστιν αὐτῷ οὐδὲ λόγος οὐδέ τις ἐπιστήμη οὐδὲ αἰσθησίς οὐδὲ δόξα», ἐπομένως οὔτε νὰ δονομασθῇ, οὔτε νὰ γνωσθῇ, οὔτε διὰ τῆς παραστάσεως κοιτάζει τῆς φαντασίας νὰ προσδιορισθῇ είναι δυνατόν. (137c–142a). ('Ο Πλάτων λοιπὸν θέλει νὰ δείξῃ ὅτι ἀποκλειομένης τῆς ποσότητος καὶ πολλαπλότητος, ἡ ἔννοια τῆς μονάδος καὶ ἐνότητος δὲν είναι δυνατόν νὰ σταθῇ).—Μετὰ τὴν τοισάντην παράστασιν τῆς ἐνότητος, τοῦ «ἔν εἰ ἔ στιν» ἀκολουθεῖ καὶ ἐτέρα ἔξετασις τοῦ ζητήματος. Ἐὰν ἥθελεν ἀναγνωρισθῇ ὑπαρχία εἰς τὸ «ἔν», δηλαδὴ ἐὰν ἀντὶ τοῦ ἐνός εἰς τὴν φράσιν «ἔν εἰ ἔ στιν», τονισθῇ τὸ «ἔστιν» ἐπομένως λεχθῆ: «ἔ στιν ἔν», τότε παρουσιάζεται τὸ ἐν ὧς μετέχον οὐσίας καὶ ὑπάρχεως. Αἱ ἔννοιαι δύος «ἔν» καὶ «ούσια» δὲν είναι αἱ αὐταὶ. Τούτου ἔνεκα λαμβάνομεν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὴν ἔννοιαν: «τὸ ἐν ὃ ἔ στιν» ἢ «τὸ ὃ ἔ στιν ἔν», ἡ ὅποια ἀποτελεῖται ἐκ δύο μερῶν, ἐκ τοῦ «ἐν ὃς» καὶ ἐκ τοῦ «δύντος». "Εκαστον δύος τῶν μερῶν τούτων πρέπει νὰ περιλαμβάνῃ πάλιν τὰ ἴδια αὐτὰ δύο μέρη καὶ ταῦτα πάλιν δμοίως. Οὕτω είναι δυνατόν νὰ ἔξακολουθήσῃ ἐπ' ἀπειρον ἡ διάκρισις αὐτή καὶ διαιρεσίς: 'Ἡ ἐνότης καὶ τὸ ἐν θάντος παράγηται κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπὸ μίαν ἀπειρον πολλαὶ πλότητα. Πρὸς τούτοις, ἐπειδὴ μεταξὺ τῆς ἐνότητος καθ' ἔαυτὴν, ἡ ὅποια είναι δυνάμεις ἐνότητος, καὶ τῆς ὑπαρχούστης ἐνότητος, ἡ ὅποια είναι πολλαπλή, πρέπει νὰ γίνῃ διάκρισις, δὲν δυνάμεθα καὶ ἀνευ τῆς ἔννοιας τῆς διαφορᾶς νὰ ἐμβαθύνωμεν εἰς τὰ κατὰ τὸ «ἔν» καὶ τὰ «πολλά». Διά τῶν τριῶν αὐτῶν ἔννοιῶν, ὑπάρχεως, πολλαπλότητος καὶ διαφορικότητος τῆς ἐνότητος, αἱ ὅποιαι είναι δυνατόν νὰ συνδιάζωνται ἀνὰ δύο ἡ καὶ τρεῖς μαζῆ, σχηματίζονται δλει·οὶ δριθμοί. 'Ἐὰν δύος δλοιοὶ οἱ δριθμοὶ ὑπάρχουν, τότε ὑπάρχουν καὶ τὰ μέρη τῶν ἀριθμῶν κατὰ τρόπον ὡστε ἡ οὐσία καὶ ὁ

παρξις νὰ είναι πανταχοῦ διανεμημένη καὶ τὰ μέρη αὐτῆς νὰ είναι ἀπειρα. Ἐπειδὴ δὲ πάλιν ἔκαστον τῶν μερῶν αὐτῶν είναι ἐν, ἡ ἐνότης πρέπει νὰ είναι εἰς ἀπειρα μέρη ἑσκορπισμένη καὶ οὕτω δὲν είναι δυνατὸν νὰ ἀποτελῇ δλον, ἀλλὰ περιορίζεται ἀπὸ τὸ δλον. Ἐκ τούτων προέρχεται τώρα τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι, δλαι αἱ ἴδιότητες, αἱ ὄποιαι προηγουμένως δὲν ἀπεδίδοντο εἰς τὸ ἐν καὶ τὴν ἐνότητα, ἀποδίδονται τώρα εἰς αὐτά. Τὸ ἐν δηλαδὴ καὶ ἡ ἐνότης θεωροῦνται ἐδὼ καθ' ἐαυτὰ καὶ ως πρὸς ἀλλα ὅμοια καὶ ἀνόμοια, δυνάμενα νὰ καταστοῦν γνωστά, αἰσθητά καὶ νὰ παρασταθοῦν διὰ τῆς φαντασίας (142b—155e).

'Αφοῦ κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἀπεδείχθη ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς ἐνότητος καὶ μονάδος δι' αὐτὴν ταύτην τὴν ἐνότητα καὶ μονάδα δύο. ἀντιθέτους ἀπόψεις είναι δυνατὸν νὰ παρουσιάσῃ, καταβάλλεται προσπάθεια νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι καὶ ως πρὸς «τὸ ἄλλα» εἰς τὸ αὐτὸν δύναται νὰ φέρῃ ἡ ἔρευνα. Ἐὰν ὑποθέσωμεν ἐνότητα, τὸ ἐν, βεβαίως «τὸ ἄλλο» δὲν ἡμπορεῖ νὰ είναι ταύτου πρὸς ἐν, μετέχει ὅμως τούτου ἀπό τινος ἀπόψεως. Ἐπειδὴ «τὸ ἄλλο» πρέπει νὰ ἀποτελῇται ἐκ μερῶν, τὰ δὲ μέρη προϋποθέτουν σύνολον, ἐνότητά τινα δηλαδὴ, είναι «τὸ ἄλλο» αὐτό, μέρος τῆς ἐνότητος καὶ μετέχει ταύτης. Καθ' ἐστὸ «τὸ ἄλλο» είναι ἀπεριόριστος πολλαπλότης καὶ ποσότης, διὰ τῆς μετοχῆς του ὅμως εἰς τὴν ἐνότητα μετέχει καὶ τῆς περιοριστικότητος καὶ οὕτω είναι δυνατὸν καὶ αὐτὸν ὅπως τὸ ἐν νὰ λάβῃ δλα τὰ μᾶλλον ἀντίθετα πρὸς ἄλληλα κατηγορήματα. (157b—159b). 'Αλλὰ καὶ δι' αὐτὸν «τὸ ἄλλο» είναι δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ καὶ τὸ ἐναντίον τῶν εἰρημένων. Ἐὰν λάβῃ τις ὑπ' ὄψιν τὴν ἐνότητα ως ἀπολύτως ἀφηρημένην καὶ ἀσχετον, χωρίζεται αὐτῇ τοῦ «ἄλλου» καὶ δὲν ὑπάρχει πλέον ἄλλος τρόπος συνδέσεώς της πρὸς τοῦτο. «Τὸ ἄλλο» τώρα δὲν μετέχει τῆς ἐνότητος, οὔτε είναι πλέον πολλαπλοῦν, διότι ἡ πολλαπλότης προϋποθέτει μέρη καὶ ἐνότητας. 'Επομένως οὐδὲν περὶ αὐτοῦ δύναται νὰ λεχθῇ. (159b—160b).

Μετά τὴν διὰ τῆς θέσεως τῆς ἐνότητος ἀνακάλυψιν τοιούτων ἀντιφάσεων, τόσον ως πρὸς τὴν ἐνότητα καθ' ἐαυτὴν, ὃσον καὶ ως πρὸς τὴν σχέσιν ταύτης πρὸς «τὸ ἄλλο», ἀφαρμόζεται ὁ ἄλλος, ἀντιθέτος, τρόπος ἔξετάσεως, καθ' ὃν δὲν ἀναγνωρίζεται ὑπαρξίς εἰς τὴν ἐνότητα. 'Αλλ' ἡ ἔρευνα αὐτὴ δὲν φέρει εἰς καλύτερον ἀποτέλεσμα. Λέγοντες μή—ὄν τὸ ἐν, ὀρνούμεθα εἰς τοῦτο ὑπαρξιν καὶ οὐσίαν καὶ ἀποκλείομεν αὐτὸν καθ' ὄλοκληρίαν, εἰς τρόπουν ὥστε οὐδὲν περὶ αὐτοῦ νὰ είναι δυνατὸν νὰ λεχθῇ (163—164b). Αὐτὸν τοῦτο συμβαίνει προκειμένου

καὶ περὶ τοῦ «ἄλλου» (164–166). Διὰ τῆς παραθέσεως τῶν ἀντινομιῶν αὐτῶν τελειώνει ὁ Διάλογος, ἡ συγκρότησις καὶ ὁ σκοπὸς τοῦ ὅποιου πολλὰ προύκάλεσαν ἀνέκαθεν σχόλια, καὶ εἰς πολλὸς ἀκόμη καὶ τώρα ἀντίληψεις καὶ θεωρίας φέρουν.

Τὸ κύριον ζῆτημα είναι: Διατὶ ὁ Πλάτων προκειμένου νὰ κρίνῃ τὴν ἐλεατικὴν φιλοσοφίαν δπως τὴν τοῦ Ἡρακλείτου κλπ. εἰς τὸν Θεαίτητον, κρίνει καὶ ἐλέγχει εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς τὴν περὶ ἴδεων θεωρίαν του, Ἐπειτα ἔρωτάται: Τί προέκυψεν ἢ ὁ τὸν διάλογον αὐτὸν διὰ τὴν στήριξιν τῆς ἰδεοθεωρίας καὶ διὰ τὴν καταρριψιν τῶν ἑναντίον τῶν ἴδεων ἐπιχειρημάτων; Ὅτι πρὸς τὸ πρῶτον ζῆτημα, πολλοὶ (Hans Raeder κλπ.) θέλουν νὰ εἴπουν ὅτι ὁ Πλάτων ὑφίσταται ἐνταῦθα ἐλεγχον ἐκ μέρους τῆς Μεγαρικῆς λεγομένης σχολῆς, καὶ ἄλλοι πάλιν λέγουν ὅτι ὁ Πλάτων ἔδω αὐτοελέγχεται. Πιθανώτερον είναι τὸ δεύτερον τούτο, ἐφ' ὃσον παραδεχόμεθα ὅτι ὁ διάλογος Παρμενίδης είναι γνήσιον ἔργον τοῦ Πλάτωνος καὶ ἐπομένως ὡς γραφὲν παρὰ τούτου, καὶ ἀν ἀκόμη περιλαμβάνει θεωρίας ἐλεατομεγαρικῶν, πάλιν χάριν αὐτοελέγχου τίνος ἦτο δυνατὸν νὰ περιλάβῃ αὐτὰς ὁ συγγραφεὺς Πλάτων. Ἀλλ' ἔρωτάται: διατὶ νὰ αὐτοελέγχηται ὁ Πλάτων; Μήπως δὲν εἶχε πεποιθῆσιν εἰς τὴν θεωρίαν του, τὴν δποίαν ἐκαλλιέργησε προηγουμένως ἐπὶ τόσα ἔτη, ἡ μήπως ἡ ἡλικία πλέον, ἡ δποία ἡμβλυνε τὸν ποιητικὸν οἰστρον, ἥνοιχε τούς δφθαλμούς του τώρα διὰ νὰ ἴδῃ ὅτι ἄλλα τὰ ἴδεωδη καὶ ἄλλοϋ ὑπάρχουν, καὶ δλλῃ ἡ πραγματικότης μέσα εἰς τὴν δποίαν ζῶμεν; Ἀπὸ ὃσα μέχρι τοῦδε εἴδομεν εὔκόλως δύναται νὰ ἔξαχθῇ τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Πλάτων ούδέποτε ἔχασε τὴν πίστιν καὶ τὴν πεποιθῆσιν του εἰς τὴν ἰδεοθεωρίαν· δπως δὲ καὶ ἀργότερον ἐκφράζεται περὶ τῆς Πολιτείας εἰς τοὺς Νόμους του καὶ δπως θεοτοιεῖ τὰς ἴδεας, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ψυχὴ του προσανατολίζεται πάντοτε πρὸς τὸν ὑπερουράνιον κόσμον τῶν ἴδεων. Οὔτε διὰ νὰ παίξῃ καὶ νὰ παρουσιάσῃ σειράς σοφισμάτων, δπως νομίζει ὁ Τι. Gomperz (Greek-Denker) ἔγραψεν ὁ Πλάτων τὸν Παρμενίδην. Κατὰ τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ὁ αὐτοέλεγχος αὐτὸς προέρχεται ἀπὸ μίαν ἰδιότητα τὴν δποίαν ἀποκτᾷ καὶ ἔχει πᾶς ἐπιστήμων καὶ φιλόσοφος καὶ τὴν δποίαν εἰς πολὺ μεγαλύτερον βαθμὸν πρέπει νὰ είχεν ὁ Πλάτων. Τὴν ἰδιότητα αὐτὴν περιγράφει κατὰ τρόπον ἀμίητον ὁ ποιητὴς Σίλλερ καὶ διὰ τοῦτο μεταφράζομεν ἐνταῦθα ὅσα αὐτὸς σχετικῶς λέγει: «Ο ἀληθῆς ἐπιστήμων καὶ φιλόσοφος τείνει πρὸς τὸ τέλειον. Τότε μόνον μένει ἰκανοποιημένος, ὅταν αἱ

θεωρίαι του τακτοποιηθούν εἰς ἐν ἀρμονικόν καὶ συμμετρικόν σύνολον, καὶ ὅταν ἀπὸ τὴν σκοπιάν τῆς ἐπιστήμης του ἡμπορῆι νὰ ἐποπτεύῃ τὴν ἔκτασιν αὐτῆς καὶ τὸ ὑψος ἢ βάθος, καθ' ὅλα τὰ σημεῖα. Ἐχει ἀγαπήσει τὴν ἀληθείαν περισσότερον ἀπὸ τὸ ἐπιστημονικόν του σύστημα. Ἀν ἔξωθεν ἀλλαζόντιληψεῖς καὶ θεωρίαι ἡθελον παρουσιάσῃ τὰς ίδικάς του ὅχι ἀληθείς καὶ καθυστέρημένας, εὐχαρίστως προσαρμόζεται πρὸς τὴν ἀληθείαν. Καὶ ἂν ἔσωθεν, ἐκ τῆς ψυχῆς του, ἡθελον προκύψει ἀμφιβολίαι περὶ τοῦ ἐπιστημονικοῦ του οἰκοδομήματος, οἰκειοθελῶς κατεδαφίζει αὐτὸ διὰ νὰ οἰκοδομήσῃ ἀλλο στερεώτερον καὶ ἀσφαλέστερον». (Schiller: Vorles. üb. Geschichte). Αὐτὴ ἡ ίδιότης λοιπὸν ἀσφαλῶς ἡνάγκασε καὶ τὸν Πλάτωνα νὰ ὑποβάλῃ αὐτὸς ὁ ίδιος τὴν φιλοσοφίαν του εἰς ἔλεγχον καὶ κριτικήν. 'Ο γέρων Παρμενίδης ἐδὼ εἶναι ὁ γέρων Πλάτων καὶ ὁ νεαρὸς Σωκράτης, ὁ Πλάτων τῶν προηγουμένων Διαλόγων.

'Ἄς πρὸς τὸ ζήτημα τοῦ τί προέκυψεν διὰ τὴν στήριξιν τῆς ίδεοθεωρίας ἐκ τῆς τοιούτης συζητήσεως, εὔκολον εἶναι νὰ προσδιορισθῇ ὅτι μόνον ἡ συσχέτισις καὶ ὁ συνδυασμὸς ἐνὸς καὶ πολλῶν, ἐνότητος καὶ πολλαπλότητος, ἡμπορεῖ νὰ φέρῃ εἰς ίκανοποιητικὸν ἐπιστημονικὸν ἀποτέλεσμα. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει στροφὴν ἀπὸ τοῦ προσανατολισμοῦ εἰς τὰς ίδεας. 'Οπως ἡ λύσις ὅλων τῶν ἐπιστημονικῶν προβλημάτων θὰ ἐσήμαινε κατάργησιν καὶ τέλος καὶ τῆς ἐπιστήμης, οὕτω καὶ ἡ στροφὴ ἀπὸ τῶν ίδεων πρὸς τὸν συνδυασμὸν ἐνὸς καὶ πολλῶν, θὰ ἐσήμαινε δριστικὴν λύσιν τῶν φιλοσοφικῶν ζητημάτων. 'Αλλ' ὁ Πλάτων ἡθελε τὴν ψυχὴν καὶ τὸ πνεῦμα διαρκῶς νὰ τείνουν πρὸς αὐτὸ τὸ καλόν, ἀγαθὸν καὶ ἀληθές, πρὸς τὰς ὑπερουρανίους ίδεας, ὅταν δὲ θὰ ἔχουν τὰ πτερά των καὶ θὰ κατέπιπτον εἰς τὴν γῆν, νὰ ἀποκτοῦν ἐκ νέου καὶ πάλιν νὰ πετοῦν πρὸς τὸν ὑπερουράνιον κόσμον. Αἱ ἀντιφάσεις καὶ αἱ ἀντινομίαι ἀπέδειξαν ὅτι καὶ ἡ ἐλεατικὴ φιλοσοφία δὲν ἥτο δυνατὸν νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ίδεοθεωρίαν καὶ νὰ φέρῃ πλησιέστερον πρὸς τὴν ἀπόλυτον ἀληθείαν. 'Η ἀφηρημένη μονάς, τὸ ἐν, δὲν εἶναι ἐπικατητόν, καὶ ὁ χωρισμὸς «τὸ ἐνὸς» ἀπὸ τοῦ «ἄλλου» ίδεας ἀπό διντικειμένου, φέρει εἰς ἄρσιν τούτου. 'Η παραδοχὴ ὑπάρχεις

μονάδος, ίδεας, διευκολύνει τὴν γνῶσιν καὶ αὐτῆς καὶ τοῦ ἄλλου, τοῦ ἀντικειμένου. Αἱρεμένης τῆς ἐνότητος «μονάδος», τῆς ίδεας, τὰ πάντα παρουσιάζονται ἀκαθόριστα, φαινόμενα, ροῦς καὶ κίνησις διαρκῆς. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὡς θετικὸν κέρδος ἔκ τοῦ διαλόγου Παρμενίδου παρουσιάζεται ἡ ἀντίληψις δτὶ θὰ ἔπειπε νὰ συνδυασθῇ ἡ ἐλεατικὴ φιλοσοφία πρὸς τὴν ίδεοθεωρίαν ὡς συμπληρούμενα ταῦτη.

γ') Σοφιστής.

‘Ο Διάλογος Σοφιστῆς συνδέεται ἀμέσως πρὸς τὸν Παρμενίδην, μόλιςότι ἔξωτερικῶς φαίνεται δτὶ ἀποτελεῖ συνέχειαν τοῦ Θεαίτητου. Αφοῦ εἰς τοὺς δύο τελευταίους τούτους διαλόγους ἡ συζήτησις δὲν ἔφερεν εἰς τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα, καταβάλλεται ἐκ νέου προσπάθεια εἰς τὸν διάλογον τοῦτον, ἡ δποία ἐπὶ τέλους ἐστέφθη ὑπὸ ἐπιτυχίας. Ή κριτικὴ τῆς ἐλεατικῆς φιλοσοφίας δπως ἔγενετο εἰς τὸν διάλογον Παρμενίδην, συνεχίζεται ἐνταῦθα καὶ τελειώνει μὲ τὴν ἀνακάλυψιν δλων τῶν ἐλαττωμάτων καὶ μειονεκτημάτων ταῦτης. Η ίδεοθεωρία εύρισκει τὴν βάσιν τῆς καὶ ἐπικρατεῖ. Πρόσωπα τοῦ διαλόγου τούτου είναι τὰ αὐτὰ δπως εἰς τὸν Θεαίτητον, προστίθεται δμως τώρα καὶ εἰς ξένος Ἐλεάτης, μαθητὴς τοῦ Παρμενίδου, ὁ δποῖος ἀποτελεῖ καὶ τὸ κύριον πρόσωπον πλέον. Ο Σωκράτης παριστάνεται ὡς εἰσάγων εἰς τὸ θέμα καὶ ἔπειτα παρακολουθῶν τὴν συζήτησιν σιωπηλῶς.

Τὸ θέμα τοῦ Διαλόγου είναι σαφὲς καὶ ώρισμένον εύθὺς ἔξ αρχῆς, διότι ὁ Σωκράτης ἔρωτῷ τὸν ξένον Ἐλεάτην τί ἐννοοῦνται ἐν Ἐλέᾳ λέγοντες «σ ο φ ; σ τ ἡ ν, π ο λ ; τ ι κ ὁ ν, φ ; λ ὁ σ ο φ ο ν», (217 a). Ο Ἐλεάτης ἀρχίζει ἐδώ μὲ τὸν δρ ; σ μ ὁ ν τῆς ἐννοίας τοῦ σ ο φ ι σ τ ο υ. Η ἐννοια τοῦ Πολιτικοῦ θὰ ἔξετασθῇ εἰς τὸν ἐπόμενον διάλογον. (Περὶ φιλοσόφου δὲν ἔγραψεν ὁ Πλάτων, κατ' ἄλλους μὲν διότι δὲν ἔπρόφθασε, κατ' ἄλλους δὲ διότι δὲν ἤθέλησεν). Κατ' ἀρχὰς πρέπει νὰ καθορισθῇ ἡ τέχνη καὶ τὸ ἔργον τοῦ σοφιστοῦ. Πρὸς τοῦτο κατάλληλος μέθοδος θεωρεῖται ἡ διαίρεσις τῶν τεχνῶν εἰς δύο εἶδη, ἐκ τῶν δποίων τὸ μὲν πρῶτον περιλαμβάνει τὰς παραγωγικὰς «π ο ι η τ ι κ ἄ ζ» τέχνας, τὸ δὲ δεύτερον τὰς ἐμπορικὰς «κ τ η τ ι κ ἄ ζ». Ἐπειδή, λόγω τοῦ πολυειδοῦς τῆς ἀσχολίας τοῦ σοφιστοῦ, δὲν είναι δυνατὸν ἀμέσως γά καθορισθῇ ἡ μεταξὺ τῶν τοιούτων τεχνῶν θέσις τῆς σοφιστικῆς, λαμβάνεται ὡς παράδειγμα ἡ «ἀ σ π α λ ι ε ν τ ι κ ἡ» (ἀλι-